

Samen investeren in duurzaam verdienvermogen en werkgelegenheid

- Zuid-Holland wil de onder druk staande economie vernieuwen en versterken door gericht te investeren in het Nederlandse verdienvermogen en werkgelegenheid op de lange termijn.
- Zuid-Holland is goed voor bijna een kwart van het BBP en de banen, maar presteert onder haar kunnen. De regio beschikt over diverse sterke clusters en innovatiekracht die beter kan worden benut. De laatste jaren heeft Zuid-Holland laten zien in potentie meer bij te kunnen dragen aan de nationale economie en samenleving.
- Private en publieke sleutelspelers in Zuid-Holland werken samen op basis van een Groeiagenda om die grotere bijdrage te leveren. Daarbij kiezen we voor samenhangende investeringen in kennis- en innovatie ecosystemen, scholing, bereikbaarheid en het benutten van transities.
- Concreet identificeren we vijf systeeminterventies, met bijbehorende eerste concrete acties, die fundamenteel zijn voor het versterken van duurzaam verdienvermogen en werkgelegenheid op de lange termijn.
  1. Uitbouwen kennis- en innovatie ecosystemen: (nationale) proposities AI, quantum, biotech en medtech;
  2. Versterken regionale waardeketens en impuls maakindustrie: smart manufacturing propositie;
  3. Vernieuwen energie-infrastructuur: nationale waterstofpropositie en elektrificatie industrie;
  4. Mobiliteitstransitie: nationale propositie metropolitaan OV & Verstedelijking (MOVV);
  5. Intensivering Leven Lang Ontwikkelen: persoonlijke leerrekening voor iedereen, individuele leerrechten.
- Om de komende tien jaar 10% extra economische groei te realiseren, hebben we een intensievere Rijk-Regio samenwerking nodig: daarom vragen we het Rijk om een gezamenlijke nationale actieagenda Zuid-Holland.

Zuid-Holland werkt aan nieuwe verdienmodellen voor toekomstig verdienvermogen

Het huidige en toekomstige verdienvermogen van Nederland staat zwaar onder druk. Dit heeft directe gevolgen voor de toekomst van mensen. De economische crisis veroorzaakt door de COVID-19 pandemie ontwricht onze nationale en regionale economie. Sectoren die altijd een grote bijdrage leverden aan het nationale verdienvermogen lijden zware verliezen, werkenden verliezen hun banen en essentiële innovaties en transities vallen stil. De kwetsbaarste ondernemers en groepen mensen worden hierbij hard geraakt.

Het wegvallen van belangrijke bedrijvigheid, banen en kennis is niet alleen op de korte termijn schadelijk. Op de lange termijn is het wegvallen hiervan funest voor ons duurzaam verdienvermogen. In Zuid-Holland maken we ons al langer zorgen over het toekomstig verdienvermogen van Nederland. Veel van de bedrijvigheid, kennis en kunde in Zuid-Holland, die nu wordt bedreigd, vormt de basis voor een nieuwe duurzame economie. Het behouden hiervan is belangrijk voor nieuwe banen, welvaart en welzijn, tot ver buiten onze regio.

Private en publieke sleutelspelers in Zuid-Holland pakken daarom door op wat we eerder in gang hebben gezet. Samen investeren we in nieuwe werkgelegenheid en ons duurzame verdienvermogen op de lange termijn. Juist nu. Door onze industrie versneld te verduurzamen, te blijven werken aan nieuwe verdienmodellen en bronnen van werkgelegenheid. Op die manier vervangen we de verdienmodellen en banen die we nu verliezen.

Zuid-Holland: motor van de Nederlandse economie

Zuid-Holland vormt bijna een kwart van de Nederlandse economie én samenleving. Het is de meest dichtbevolkte en snelst groeiende regio van Nederland, met essentiële infrastructuur en logistiek, een enorme kennisdichtheid en een grote verscheidenheid aan sterke economische sectoren. Zuid-Hollandse bedrijven en kennisinstellingen hebben sleutelposities in de huidige nationale, Europese en mondiale waardeketens. De aanwezigheid van zoveel kennis en ondernemerschap, zo dicht bij elkaar, dat is onze unieke kracht.

Belangrijke sectoren van de Nederlandse economie in Zuid-Holland zijn het Rotterdamse haven-industrieel complex, de internationale stad Den Haag, de maakindustrie van Noordwijk tot Dordrecht, de glastuinbouw in de Greenports en de kennis en innovatie ecosystemen in Leiden, Delft en Rotterdam. Eeuwenlang innoveren, in een gunstig vestigingsklimaat heeft Zuid-Hollandse spelers wereldwijd leidend gemaakt. Deze sectoren en ecosystemen kunnen Nederland ook de komende eeuwen welvaart en welzijn brengen, maar dat vergt acties.

Zuid-Holland wil haar onbenut potentieel realiseren

In de snel veranderende wereld biedt het verleden geen garanties voor de toekomst. Ook vóór COVID-19 stond Zuid-Holland al voor forse uitdagingen. Ondanks alle aanwezige kennis en bedrijvigheid in de regio is Zuid-Holland in het afgelopen decennium economisch gezien achter gebleven. De Zuid-Hollandse economie groeide 10 tot 15 procent minder hard dan andere belangrijke regio's in Nederland. Dit betekent niet alleen minder banen en belastinginkomsten, het BBP zou 15 miljard euro hoger zijn geweest met een vergelijkbare groei van de Zuid-Hollandse economie. Vergelijkbare Europese regio's, zoals Antwerpen, München en Stockholm, groeiden zelfs drie keer harder dan Zuid-Holland.

Tegelijk hebben de grote transities - energietransitie, digitalisering, de overgang naar een circulaire economie, veranderingen in de gezondheidszorg - ongekende impact op sleutelsectoren in Zuid-Holland. Zonder vernieuwing van onze economie dreigt het risico dat deze clusters, met al hun banen, verloren gaan. Dit komt bovenop de grote opgave om de groeiende bevolking in Zuid-Holland ruimte te blijven bieden om te wonen, werken, ondernemen en recreëren.

Onderzoek, onder meer door de OESO, laat meerdere oorzaken voor de achterblijvende economische groei in Zuid-Holland zien: de deels verouderde economische structuur heeft een hoge productiviteit maar zorgt voor beperkte groei, er is een tekort aan goed gekwalificeerd personeel én tegelijk staan er veel mensen aan de kant, de ruimtelijke druk is aanzienlijk en de regionale samenwerking kan veel beter. Inmiddels werken private en publieke sleutelspelers intensief samen om deze obstakels met een samenhangend pakket aan maatregelen weg te nemen en zo ons potentieel te realiseren. De regio kan dit niet alleen, gelet op de enorme opgaven, en vraagt het Rijk om hulp.

Samenhangend investeren in verdienvermogen en werkgelegenheid

Zuid-Holland kan en wil meer bijdragen aan de Nederlandse economie en samenleving. Met onze sterke sectoren, toonaangevende kennisinstellingen en alsmaar groeiende bevolking zal Zuid-Holland altijd een groot aandeel hebben in het Nederlandse verdienvermogen. Dat aandeel willen we de komende tien jaar niet alleen vergroten, maar ook duurzamer maken. Door nu de juiste systeeminterventies te doen, willen we over tien jaar tien procent extra economische groei realiseren én een grote bijdrage leveren aan de maatschappelijke missies. Concreet willen we nu in samenhang investeren in kennis- en innovatie ecosystemen, scholing, bereikbaarheid en transitie benutten.

Kennis- en innovatie ecosystemen vormen de ruggengraat van een toekomstbestendige economie en samenleving. Producten en toepassingen die onderzoekers en ondernemers hier ontwikkelen, dragen rechtstreeks bij aan het vernieuwen en verduurzamen van verschillende sectoren. Denk aan circulaire productieprocessen, kunstmatige intelligentie, quantum technologie, resiliënt delta en biotechnologie die brede toepassing hebben. Dankzij deze sleuteltechnologieën benutten we de kansen van de digitale- en energietransitie, maken we gezondheidszorg betaalbaar en toegankelijk en creëren we blijvende nieuwe werkgelegenheid. Dit stimuleren we met regionale innovatieprogramma's en met ons Human Capital Akkoord zorgen we dat de beroepsbevolking aangesloten blijft bij de behoefte van de nieuwe economie.

Verbinding is hierbij essentieel: ideeën, toepassingen, producten en energie moeten fysiek en digitaal uitgewisseld worden tussen mensen, locaties en verschillende sectoren. Zuid-Holland is hiervoor bij uitstek de plek: denk aan de verbinding tussen tuinbouw, biotech en gezondheidszorg of de maakindustrie die robotica en AI-technologie kan vermarkten in zowel de maritieme sector, luchtvaart, space als tuinbouw, gezondheidszorg en nieuwe energie-oplossingen. De nationale proposities voor het Groeifonds concretiseren deze bijdragen.

Daarvoor is een goede infrastructuur cruciaal. Op campussen en in proeftuinen brengen we innovatie fysiek samen. Daarnaast investeren we in een schaalessprong van het openbaar vervoer en de infrastructuur om onze industriële clusters, slimme maakindustrie en groeiende bevolking te verbinden. Door de verstedelijking slagvaardig aan te pakken, bieden we als Zuid-Holland een excellent vestigingsklimaat. Samen creëren we ruimte om te werken, ondernemen en reizen, zonder afbreuk te doen aan groene gebieden.

Fundamentele systeeminterventies voor duurzaam verdienvermogen en werkgelegenheid

Het versterken van het Nederlandse duurzame verdienvermogen over tien tot vijftig jaar vraagt meer dan alleen een heldere stip op de horizon. Op korte termijn zijn acties nodig. Private en publieke sleutelspelers in Zuid-Holland identificeren vijf systeeminterventies die fundamenteel zijn en als eerste opgepakt moeten worden. Deze interventies, die de regio graag samen met het Rijk uitwerkt door middel van een nationale actieagenda, stelt mensen, kennisinstellingen en bedrijven in staat om nieuwe verdienmodellen en werkgelegenheid te realiseren:

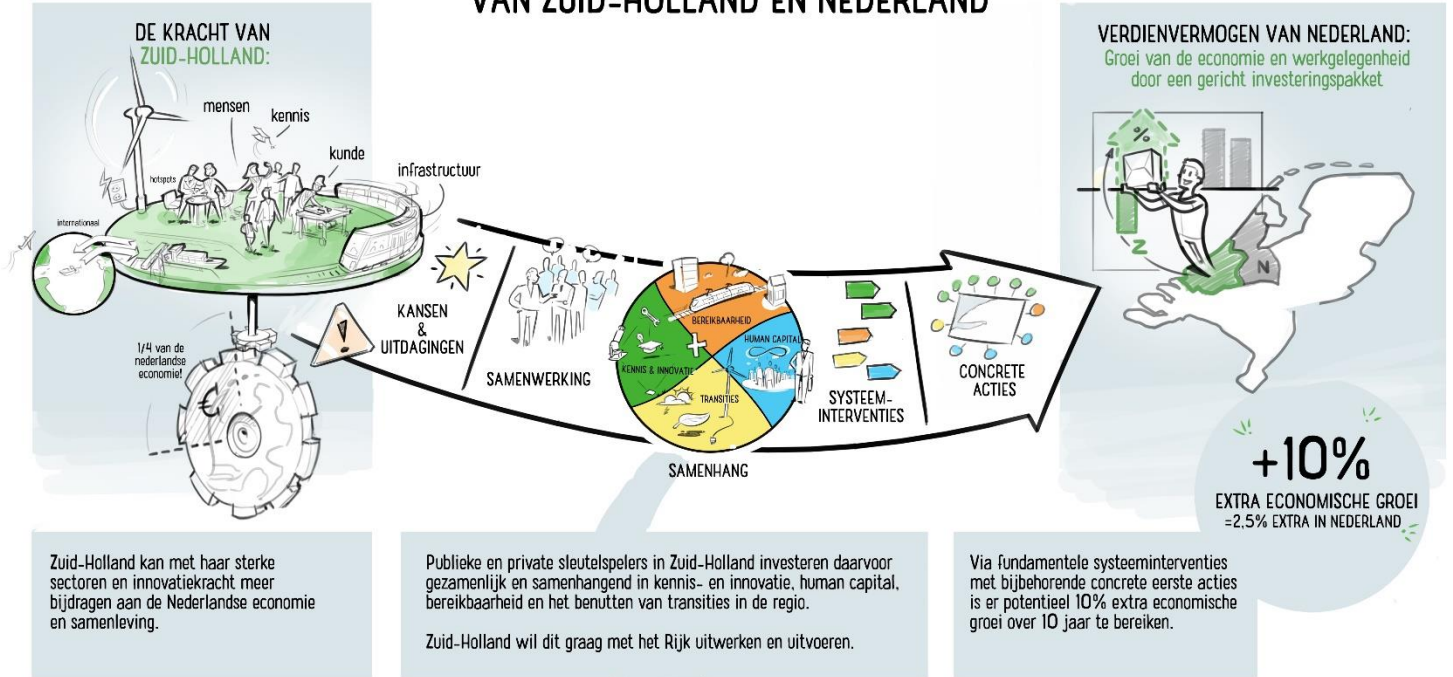
1. Uitbouwen kennis- en innovatie ecosystemen: (nationale) proposities AI, quantum, biotech en medtech;
2. Versterken regionale waardeketens en impuls maakindustrie: smart manufacturing propositie;
3. Vernieuwen energie-infrastructuur: nationale waterstofpropositie en elektrificatie industrie;
4. Mobiliteitstransitie: nationale propositie metropolaan OV & Verstedelijking (MOVV);
5. Intensivering Leven Lang Ontwikkelen: persoonlijke leerrekening voor iedereen, individuele leerrechten.

Voortbouwend op de *Groeistrategie voor Nederland op de lange termijn* van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en de korte termijn economische herstelmaatregelen werkt Zuid-Holland aan een brede Groeiagenda, waarbij we onze unieke kracht en positie verbinden aan een grotere nationale bijdrage op de lange termijn. Samen willen we onze achterstand ombuigen naar een voorsprong en zo meer bijdragen aan welvaart en welzijn in Nederland.

Fundamentele systeeminterventies	Effect voor Nederlands verdienvermogen	Concrete acties
Kennis en innovatie ecosystemen rond campussen (van kennis- en onderwijsinstellingen) uitbouwen en inzetten op valorisatie van de sterke sleuteltechnologieën.	Nieuwe verdienmodellen, nieuwe werkgelegenheid plus bijdrage maatschappelijke missies.	- Nationale Biotechnologie propositie; - Nationale AI propositie incl. cybersecurity; - Nationale Agenda Quantum Technologie; - Medtech propositie.
Ontwikkelen en versterken regionale waardeketens rond Nederlandse maakindustrie.	Nieuwe verdienmodellen, nieuwe werkgelegenheid, plus digitale- en productiesoevereiniteit.	- Smart Manufacturing Propositie; - ActieAgenda Technologische Industrie.
Energie-infrastructuur vernieuwen zodat deze passend wordt voor nieuwe en duurzame energiebronnen en grondstoffen.	Nieuwe verdienmodellen, nieuwe werkgelegenheid, plus verduurzaming.	- Nationale waterstofpropositie; - Elektrificatie Industrie.
Mobiliteitstransitie om de verstedelijking en agglomeratiekracht te faciliteren (stap 1).	Woonplekken, werkplekken en innovatieknooppunten zijn duurzaam en veilig met elkaar en de wereld verbonden.	- Nationale propositie Metropolitaan OV en Verstedelijking (MOVV).
Intensivering Leven Lang Ontwikkelen.	De Nederlandse beroepsbevolking is wendbaar en weerbaar en heeft grote werkzekerheid. Bedrijven in Nederland kunnen beschikken over goed opgeleide vakmensen.	- Persoonlijke leerrekening voor iedereen, door verruiming en versnelde invoer van het STAP-budget voor de hele beroepsbevolking; - Vorming (regionaal) opleidingsfonds en introductie individuele leerrechten. - Obstakels bijscholing beroepsbevolking wegnemen.

Next steps	Effect voor Nederlands verdienvermogen	Concrete acties bij de next steps
Digitaliseren en innoveren van het glastuinbouwcluster.	Voldoende goed voedsel voor Nederland en de wereld.	- Uitwerking verduurzamen Greenport West-Holland.
Ontwikkelen en opschalen productie van circulaire grondstoffen en halffabricaten.	Nieuwe duurzame grondstoffen voor industrie.	- Nationale chemiepropositie. - Uitwerking ontwikkeling scale-ups in het Haven-industrieel complex (chemische recycling, productie van bio- en synthetische brandstoffen).
Ruimte-infrastructuur versterken.	Leidende positie op het gebied van veilige communicatie en aardobservatie.	- Laser-satelliet-communicatie-propositie.
Logistieke transitie.	Nederlandse bedrijvigheid is verbonden met NW-Europa en de rest van de wereld.	- Propositie goederenvervoer en logistiek; - Buisleidingen (m.n. voor waterstof).
Mobiliteitstransitie om de verstedelijking en agglomeratiekracht te faciliteren (stap 2).	Woonplekken, werkplekken en innovatieknooppunten zijn duurzaam en veilig met elkaar en de wereld verbonden.	- Uitwerking benodigde impuls wegsysteem voor lopen, fietsen en auto; - Uitwerking benodigde impuls duurzame en veilige mobiliteit; - Overig OV.
Modernisering funderend- en beroepsonderwijs in relatie tot vernieuwing economie.	Bedrijven in Nederland kunnen beschikken over goed opgeleide vakmensen.	- Vernieuwen kaders basis- en voortgezet onderwijs; - Versterken beroepsonderwijs met campusvorming; - Ruimte binnen onderwijskaders voor regionale invulling.

SAMEN INVESTEREN IN DUURZAAM VERDIENVERMOGEN VAN ZUID-HOLLAND EN NEDERLAND

Zuid-Holland kan met haar sterke sectoren en innovatiekracht meer bijdragen aan de Nederlandse economie en samenleving.

Publieke en private sleutelspelers in Zuid-Holland investeren daarvoor gezamenlijk en samenhangend in kennis- en innovatie, human capital, bereikbaarheid en het benutten van transitie in de regio.

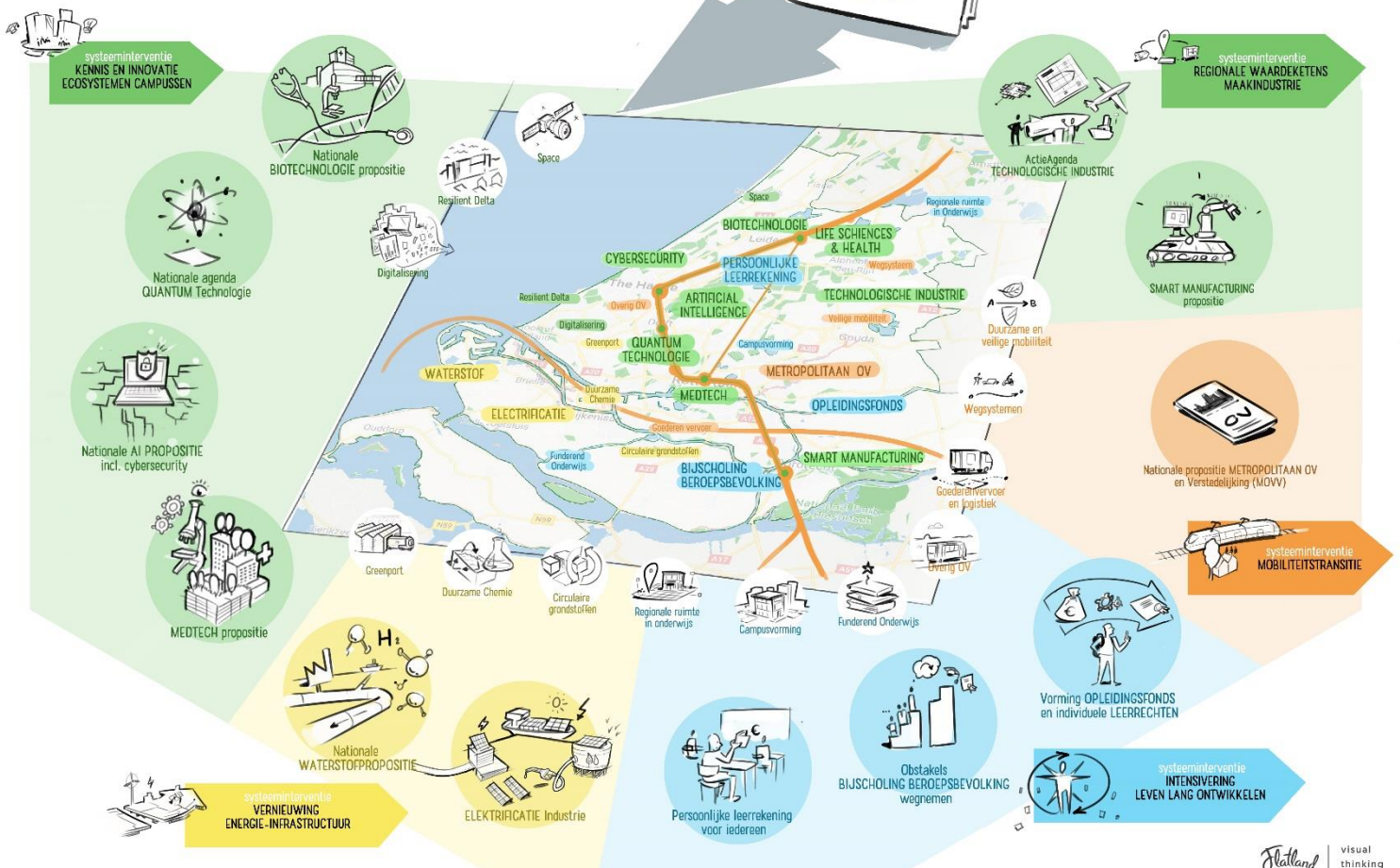
Zuid-Holland wil dit graag met het Rijk uitwerken en uitvoeren.

Via fundamentele systeeminterventies met bijbehorende concrete eerste acties is er potentieel 10% extra economische groei over 10 jaar te bereiken.

RIJK-REGIO SAMENWERKING

HOE GAAN WE DAT DOEN? VAN 5 SYSTEEMINTERVENTIES NAAR CONCRETE PROJECTEN

Allard Castelein
President-directeur
Havenbedrijf Rotterdam

Fedde Sonnema
Directeur DSM Delft

Marjan van Loon
President-directeur
Shell Nederland

Bart van Zijll Langhout
VP Strategic alliances Janssen EMEA
& The Netherlands campus lead

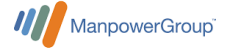
Martin van Gogh, Directeur
Hoogendoorn/Batenburg
Techniek N.V

Maarten Schippers, CEO Airbus
Defense and Space Netherlands

Steven Soederhuizen
VP Aerostructures
GKN-Fokker ASEA

Jeffrey van Meerkerk, Director
Strategic Relations
ManpowerGroup

Chris Figee
CFO KPN

Marc van der Linden
CEO Stedin

Yousef Yousef
CEO LG Sonic

Jaap Bierman
Algemeen directeur HTM

Jan van der Wel
CEO Technolution

Tim van der Hagen
Rector Magnificus & Voorzitter
College van Bestuur TU Delft

Ron Bormans
Voorzitter College van Bestuur
Hogeschool Rotterdam

Paul de Krom
CEO TNO

Audrey Keukens
Voorzitter VNO-NCW West

Pancras Hoogendoorn
Lid Raad van Bestuur LUMC

Hans Smits
Voorzitter ad interim College van Bestuur
Erasmus Universiteit Rotterdam

Hester Bijl
Vice-rector magnificus
Universiteit Leiden

Gemeente Rotterdam

Ahmed Aboutaleb
Burgemeester
Rotterdam

Henri Lenferink
Burgemeester
Leiden

Wouter Kolff
Burgemeester
Dordrecht

Johan Remkes
waarnemend
Burgemeester Den Haag

Liesbeth Spies, Burgemeester
Alphen aan den Rijn

Marja van Bijsterveldt
Burgemeester Delft

Rinke Zonneveld
Directeur InnovationQuarter

Jaap Smit, Voorzitter EBZ a.i. en Commissaris van de Koning

